

Secesija + Mlada Poljska + Art Déco

Ekslibris

Hic liber mihi est

Stoletja so to grafično miniaturo odtiskovali ali lepili na notranjo stran platnice, da bi dokazovala lastništvo knjige. Niti dvajset let po Guttenbergovi iznajdbi tiska ni bilo treba, da se je prvi ekslibris pojavil v Nemčiji (1470); sledili so mu ekslibrisi v Švici (1498), na Poljskem (1516) in v Franciji (1529).

Knjižne zbirke so bile že od nekdanj ponos ljubiteljev knjig in torej skrb za njihovo neokrnjenost nikoli ni bila pretirana. O teh čustvih priča tudi modra tablica iz fajanse – danes v zbirki British Museum – ki priča, da je bil papirus, na katerem je pritrjena, last Amenhotepa III. Govorimo torej o nekakšnem prototipu ekslibrisa izpred 2800 let.

Če je na začetku namen ekslibrisa bil predvsem v tem, da je sporočal, kdo je lastnik knjige ali knjižne zbirke in komu je knjigo ali zbirko treba vrniti po izposoji ali izgubi, je v XX. stoletju ta njegova osnovna funkcija dobila drugačen pomen. Ekslibris je postal predmet zbiralcev in razstavni predmet. Tako danes med ekslibrisi lahko zasledimo tri osnovne tokove.

V prvem avtorji sledijo tematskim zahtevam razstav in natečajev na določeno tematiko.

V drugem je poudarek na umetniški grafiki. Ti ekslibrisi sploh niso namenjeni za odtiskovanje ali lepljenje do knjig. Gre pravzaprav za formo male grafike, ki naj bi predvsem zadovoljevala zahteve in okuse ljubiteljev te zvrsti likovne umetnosti.

Tretji tok pa goji ekslibris v njegovih osnovnih namenih. Ima odgovarjajočo velikost, je pripravljen v tehniki, ki omogoča izdelavo večjega števila enakih odtisov, je namenjen konkretnemu, dobro čitljivemu lastniku, ki ga ekslibris opiše v risbi in besedilu. Ti ekslibrisi, ki imajo obenem tudi vse lastnosti uporabne umetniške grafike, so prej ali slej lahko resnični okras za knjigo, v katero so nalepljeni. Razveseljivo je, da se zanimanje za to vrsto ekslibrisov povečuje. Vedno več je ljubiteljev knjig, ki povprašujejo in iščejo likovne ustvarjalce, ki bi bili za njih pripravljeni izdelati tak ekslibris.

Secesija (panoji 4. – 6.)

Izbor predstavljenih ekslibrisov sledi težnji, obiskovalcu predstaviti epoho kar najbolj razumljivo. Secesijo naj ne bi spoznavali z očmi ljudi tedanjega časa, ampak tudi z očmi ljudi, ki so nam časovno bliže. To nam omogoča, da pozornost posvetimo na vitalnost določenih linij, pojmovanj, motivov, ki so se uprli toku časa in kljub poplavi vedno novih umetniških struj še vedno vztrajajo. Torej med razstavljenimi ekslibrisi ne bomo našli samo poljskih avtorjev, ampak tudi nemške, madžarske in italijanske, samo avtorje iz obdobja secesije: n. pr. Procajłowicza, Okunia, Eggimanna in Bedřicha Beneš-Buchlovana, ampak tudi sodobne: Napieracza, Jagodzińsko ali Ivenskega.

Secesijski ekslibrisi, predstavljeni na razstavi, se na secesijo ne navezujejo samo časovno (večina), ampak so z njo povezani tudi grafično. Za secesijo je značilna določena črtnost, ki je oko razveseljevala z neverjetno plastičnostjo, ugodjem, pa tudi odločno, vitko, vendar skromno črto, izrazitimi obrisi in motivi. Tako imamo prepletajoče se in puščičaste rastlinske motive, n. pr. prepletajoče se listje akanta v znaku Zygmunta Klemensiewicza, cvetove na ozadju znaka Adama Wojtana, drevesa, tudi na ozadju v znaku Eugene Strens ali pa rumena narcisa in irisi v grafikah Jerzyja Napieracza. Nadalje so tu favnistični motivi – n. pr. ekslibris Adolfa Sternschussa z zrcalnim odsevom ptičev, ekslibris Otta Sove s štrkom, znak Eleonore Staib s pavom ali pa Marije Bruchnalske z labodom. Posebna pozornost velja ekslibrisu Rose Adamus, ki se navezuje na tedanjo zafasciniranost v japonsko umetnost. Značilno za secesijo so bile tudi ženske postave – običajno vitke, z dolgimi, razpuščenimi lasmi, kar lahko vidimo n. pr. na ekslibrisih Manka Dlouha, Haline Osenkowske, Giorgia Balbija in tudi Jana Olszewskega.

Med razstavljenimi ekslibrisi naj posebej opozorimo na: barvno litografijo Antona Procajłowicza, ki jo je leta 1904 izdelal za Adolfa Sternschussa, litografijo Zenona Pruszyńskiego, globoko jedkanico Jana Olszewskega iz leta 1905 in barvno globoko jedkanico Kazimirja Sichulskega iz leta 1909.